

Onko teosofia humbugia?

Pekka Ervastian esitelmä 2/1 1910

Muuan arvostelu teosofiasta ja teosofisesta liikkeestä on ollut ja on yhä vielä meidän päivinämme sangen tavallinen. Sen arvostelun lausuvat etenkin materialistit, skeptikot ja nk. tieteellisesti sivistyneet henkilöt, ja se kuuluu kaikessa lyhykäisyydessään näin: »Teosofia ja teosofinen liike on humbugia, sillä Madame Blavatsky oli petkuttaja. On todistettu hänen käyttäneen petollisia keinoja.»

Me tiedämme teosofeina, kuinka väärä tämä arvostelu on ensiksikin siinä, että sanotaan teosofian olevan humbugia sentähden, että madame Blavatsky oli petkuttaja, sillä silloinhan teosofia ja teosofinen liike tehdään riippuvaksi yhdestä ainoasta henkilöstä. Me sitä vastoin kaikesta siitä, mitä olemme teosofiasta tutkineet ja teosofiaa kokeneet elämässä, tiedämme, että teosofia, jumalallinen viisaus, ei ole kenestäkään ihmisestä riippuva. Teosofiahan merkitsee »jumalallinen viisaus», ja se on yhtä riippumaton kaikista ihmisistä kuin auringon valo on riippumaton kaikista niistä kappaleista, joita se valaisee.

Mutta siinä on toinenkin huomattava kohta, nimittäin se, että madame Blavatsky olisi ollut petkuttaja. Me tiedämme, kuinka väärä tällainen arvostelu on lausuttuna yhdestäkään ihmisestä. Jos kirjoittaisimme jonkun ihmisen elämäkerran, niin emme suinkaan voisi aivan ylimalkaisesti sanoa, että »hän oli petkuttaja» nojautumalla vain muutamiin yksityisseikkoihin, vetämällä esiin muutamia todistuksia siitä, että hän on käyttänyt petollisia keinoja. Emme ole koskaan oikeutettuja lausumaan tuomiota kenestäkään ihmisestä

muutamien yksityisseikkojen nojalla, vaan jos tahdomme muodostaa kokonaiskuvan ja puolueettomalla, oikeuden mukaisella tavalla arvostella jotakin ihmistä, meidän täytyy ottaa huomioon koko hänen elämänsä ja ennen kaikkea koko hänen elämäntyönsä. Ihmistä tulee arvostella hänen elämäntyönsä eikä yksittäisten tapausten nojalla. Minkälainen elämänkertoja se olisi, joka kutsuisi jotakin ihmistä ylimalkaisesti siveettömäksi sentähden, että hän nuoruudessaan kerran teki jonkinlaisen synnin siveellisessä suhteessa. Onhan päinvastoin aina tapana jostakin ihmisestä puhuttaessa ottaa huomioon koko hänen elämäntyönsä, katsoa, mitä hän on maailmassa vaikuttanut, mitä jälkeä hän on jättänyt ulkonaisessa ja aatteellisessa suhteessa.

Tämä tavallisesti unohdetaan, kun on kysymyksessä Madame Blavatsky. Ihmisillä on sellainen ennakkoluulo teosofista liikettä ja ennen kaikkea Madame Blavatskya kohtaan, että he eivät edes tahdo ottaa selkoa, kuinka asia hänen suhteensa oikeastaan on. He ovat kuulleet, että »Madame Blavatskylle oli sellainen ihmekaappi Intiassa, ja mestarit hän itse keksi jne.» Ihminen on kuullut jotakin tällaista ja sen nojalla hän on valmis lausumaan aivan tyynesti tuon arvostelun: »Niin, Madame Blavatskyhan oli petkuttaja, ja sen tähden koko teosofinen liike on humbugia.» Silloin ei ollenkaan oteta huomioon Madame Blavatskyn elämäntyötä. Mutta jos katsomme sitä aivan riippumatta minkäänlaisista hänen persoonallisista ominaisuuksistaan, hänen omituisuuksistaan, heikkouksistaan, vioistaan, jos aivan kajoamatta näihin otamme selvää, mikä oli hänen elämäntyönsä, silloin meidän täytyy tunnustaa, vaikka olisimme kuinka ankaria kieltäjiä ja epäilijöitä, että kyllä hän on tehnyt merkillisen työn. Mikä on Madame Blavatskyn elämäntyö? Se on teosofinen liike. Ilman häntä ja hänen työtään ei teosofista liikettä olisi olemassa, sillä hänhän sen

alulle pani.

Missä suhteessa sitten tämä teosofinen liike on merkillinen? Voivathan sivistyneet ja oppineet sanoa, että »se on pelkkää haaveilua», mutta voiko todistaa, että se liike on jonkin arvoinen? Voiko aivan selvästi todistaa, että sillä on historiallinen merkityksensä?

Sen voimme aivan selvästi todistaa. Ottakaamme vain Teosofisen Seuran kolme ohjelmapykälää, katselkaamme niitä teosofisen maailmankatsomuksemme valossa, niin heti huomaamme, mikä oli Madame Blavatskyn elämäntyö ja kuinka tärkeä se on historiallisesti.

Ensimmäinen kohtahan on yleinen veljeys. Madame Blavatsky saarnasi yleistä veljeyttä. Oliko hän siis ensimmäinen veljeyden julistaja? Ei suinkaan. Yleistä veljeyttä on aina julistettu kristikunnankin keskuudessa. Missä suhteessa siis Madame Blavatsky toi jotakin uutta? Tämän huomaamme, jos ajattelemme, minkälainen on veljeys teosofisen maailmankatsomuksen valossa. Siinä valossa me ymmärrämme veljeyden toisella tavalla kuin ennen. Kristityt esimerkiksi ymmärtävät yleisellä veljeydellä sitä, että kaikkien ihmisten sielut pitäisi koettaa pelastaa. Muutamat ihmiset – hyvin suuret joukot – ovat sellaisia, jotka ovat auttamattomasti hukassa, elleivät saa tietää Jumalan pelastussanomasta, kristinuskon tarjoamasta armosta, ja yleinen veljeys on siinä, että meidän, jotka olemme saaneet tästä tietää, tulee levittää sitä tietoa muillekin niinkuin veljillemme. Mutta ne, jotka eivät tätä sanomaa ota vastaan, ne, jotka eivät tule pelastetuiksi, eivät kuulu yleiseen veljeyteen, sillä heidän joutuvat eroon muusta ihmiskunnasta. He joutuvat kadotukseen. Tämä on kristityn käsitys yleisestä veljeydestä. – Materialistinen käsitys veljeydestä perustuu taas siihen, että meillä kaikilla on samanlainen ruumis ja olemme tulleet tänne alastomina ja lähdemme alastomina. Sen tähden

velvollisuutemme olisi parhaimman järkemme mukaan järjestää olot maan päällä niin, että yleinen veljeys toteutuisi.

Mutta teosofinen maailmankatsomus näyttää meille paljon syvemmän puolen veljeydestä. Se ei ainoastaan sano, että meillä on samanlainen ruumis, että meillä on kaikilla samanlainen fyysinen ruumis, eikä myöskään, että meillä olisi samanlainen sielu tai henki, vaan se sanoo, että meillä itse asiassa on yhteinen elämä, yhteinen henki. Kaikki olemme hengessä yhtä. Ja sitten teosofinen maailmankatsomuksemme näyttää, että me ihmiset olemme kaikki kulkemassa henkisessä kehityksessämme tätä ykseyttä, ykseystietoa kohti, tätä suurta yhteistunnetta kohti, jota myös kutsumme täydellisyydeksi, jumalan tunnoksi jne., ja että me olemme eri kohdilla samalla tiellä tätä suurta päämäärää kohti vaeltamassa. Toinen on lähempänä ihannetta, toinen kauempana, mutta jokainen ihminen on sen kerran saavuttava. Siis teosofinen maailmankatsomus antaa meille hyvin suuren opetuksen, nimittäin siveellisen suvaitsevuuuden. Me emme ollenkaan voi tehdä mitään tuollaista eroa kuin kristityt tekevät, että jakaisimme ihmiset jonkinlaisiin auttamattomasti kadotettuihin ja sellaisiin, jotka voivat pelastua, vaan teosofisen maailmankatsomuksen valossa kaikki ihmiset pelastuvat Jumalan luo kerran, kaikki voivat päästä tietämättömyydestä ja synnistä. Me olemme vain eri kohdilla tiellä. Meillä ei siis ole minkäänlaista oikeutta arvostella tai tuomita toista ihmistä. Jos sanomme, että »tuo tai tuo on paha», ja itse mielestämme olemme parempia, niin tämä on vain tietämättömyyttä, sillä jumalallisen hengen kannalta ei ole mitään tällaista eroa, vaan kaikki ovat eri muodoissa kuitenkin sisältä samaa olemusta. Toinen on ehkä meidän silmissämme paha, mutta itse asiassa hän on, mitä hän on, ja hän menee eteenpäin ja tulee sille kohdalle, missä me nyt olemme.

Sentähden teosofinen maailmankatsomus terottaa

mieleemme siveellistä suvaitsevuuutta, jota ei tavallinen uskonto eikä materialismi voi antaa. Materialistinen maailmankatsomus voi sanoa, että koska kaikki on sattuman varassa, niin on toinen syntynyt rikkaana, toinen köyhänä, toinen siveellisenä, toinen vähemmän siveellisenä. Mutta teosofinen maailmankatsomus ottaa pois tuon oikeuden hermostumiseen, pahoittelemiseen. Se näyttää, ettei siihen ole syytä, ei mitään oikeutta, sillä me tiedämme, että tuo, joka on kehityksessä kaukana meidän perässämme, tulee kukaties kerran olemaan meidän edellämme, ainakin hän tulee samaan päämäärään kuin mekin.

Kun ajattelemme, että Madame Blavatsky on ensimmäisenä maailmaan levittänyt maailmankatsomuksen, joka opettaa ihmisiä tällä tavoin suvaitseviksi ja asettaa meille sen ehdottoman vaatimuksen, että meidän tulee koettaa olla hyviä toisillemme, että jokaisen pitää ensin lakaista oman ovensa edusta ennen kuin naapurinsa, että jokainen katsokoon vain itseään, että hän itse on hyvä, rehellinen, totuuden ja rakkauden mukainen, ettei hänen ollenkaan tarvitse tuomita ja arvostella toisia – niin eikö ole jo tämä suurta, mitä Madame Blavatsky on aikaansaanut?

Kun sitten otamme toisen ohjelmakohdan, jossa puhutaan uskonnoista ja vertailevista tutkimuksista, niin heti voimme sanoa, että tämä opettaa meille toisen erittäin tärkeän läksyn, ja se on älyllinen suvaitsevuus. Onhan vielä aivan tavallista, että ihmiset ajattelevat omasta uskonnostaan, omasta filosofiastaan, omasta maailmankatsomuksestaan, että se on ainoa oikea ja että kaikki muut ovat väärässä, että kaikki muut ovat huonoja. Sehän on aivan tavallinen käsitys jokaisessa lahkossa, etenkin kristikunnassa. On kerrassaan koko kristillistä elämää läpikäynyt käsitys tuo, että kristinusko on ainoa todellinen uskonto, että kristinusko on jumalallinen, mutta että kaikki muut nk. pakanauskonnot ovat ihmistekoa.

Nyt meidän teosofiamme todistaa meille, vetoamalla vertaileviin uskontotutkimuksiin, että kaikissa maailmanuskonnoissa, sekä elävissä että kuolleissa, on aina opetettu aivan samoja asioita, juuri samoja oppeja, joita tänä päivänä opetetaan kristinuskossa, ei ainoastaan kuolemanjälkeisestä elämästä ja kuolemattomuudesta, luomisesta ja paratiisista, vaan myös suorastaan vapahtajasta, pelastajasta, ja syvemmistä kristillisistä mysteereistä. Kaikista asioista on aina opetettu samaa kristinuskossa ja joka uskonnossa. Siis kaikenlainen älyllinen suvaitsemattomuus on perin lapsellista. Jos ihminen ajattelee, että »minun uskontoni on paras, se on oikea – voi muhamettilaisraukkoja voi hindulaisparkoja!», niin hän vain osoittaa omaa tietämättömyyttään, osoittaa, ettei hän tiedä mitään. Tämän teosofia meille opettaa.

Sellaisetkin oppineet ja sivistyneet, jotka ovat vähän tutustuneet muihin uskontoihin, voivat vielä sanoa, että on sentään suuri ero muiden uskontojen ja kristinuskon välillä. Kristinuskossa on kuitenkin kaikki hienompaa, järkevämpää; muissa uskonnoissa on niin paljon taikauskoa. Tämä riippuu vain siitä, että he itse ovat kasvatetut kristillisissä maissa, eivätkä vielä ole voineet vapautua omasta kristillisestä pintakiillostaan, vaan tietämättään ja tahtomattaan katsovat vielä sillä silmällä muita uskontoja. Mutta jos he tulevat aivan puolueettomiksi ja koettavat ymmärtää muita uskontoja yhtä suurella myötätunnolla kuin kristinuskoa, silloin he huomaavat, ettei ole mitään eroa. Tämänkin teosofia opettaa meille, ja tämän me tiedämme teosofeina. Kun otamme tämän asian lukuun, eikö meidän silloin syystä sovi kysyä: Oliko Madame Blavatskyn elämäntyö tässä suhteessa humbugia, eikö se päinvastoin ollut suurta työtä?

Ja sitten on kolmas kohta, jossa puhutaan tuntemattomista luonnonlaeista ja ihmisen salaisista voimista.

Tämä kohtahan on kaikkein arin kohta. Kun Madame Blavatsky esiintyi maailmassa, oli kyllä olemassa eräs piiri, joka uskoi yliluonnollisiin asioihin. Se oli spiritistinen leiri. Spiritistit uskoivat henkimaailmaan, uskoivat, että vainajien henget puhuivat mediumien kautta ja että mediumien avulla ihmiset saattavat päästä yhteyteen henkimaailman kanssa. Mutta kun Madame Blavatsky esiintyi ja sanoi, että ihminen voi itse kehittää itsensä sellaiseksi, että hän ilman välittäjää on yhteydessä henkimaailman kanssa, että ihmisessä itsessään on sellaisia maagisia, salaperäisiä kykyjä, joita herättämällä ja kehittämällä hän saa vallan luonnon yli ja pääsee näkymättömän maailman tietoiseksi kansalaiseksi, kun Madame Blavatsky selvästi näin puhui, silloin ei tuo spiritistinen leirikään jaksanut olla mukana, vaan sekin kääntyi hänestä pois, ja hän sai seistä jotakuinkin yksin alussa. Helppohan oli sanoa – kun ei ollut muuta kuin jokin kourallinen teosofeja ja Madame Blavatskyn uskollisia kannattajia –, että Madame Blavatsky on itse keksinyt mestarit ja salaiset voimat. Helppohan oli saada maailma uskomaan, että Madame Blavatskyn kaikki ns. ihmetyöt, joiden avulla hän koetti todistaa, että ihmisellä oli salaisia voimia, olivat petkutusta. Ja kun sitten ns. Hodgsonin raportin kautta saatiin ikäänkuin vähän vettä myllyyn, niin oli sängen luonnollista, että skeptillinen, epäilevä maailma käänsi selkensä Madame Blavatskylle ja ajatteli: se on kaikki ollut petkutusta.

Me tiedämme kuitenkin, että koko ajan oli ollut joitakuita sellaisia hartaita, uskollisia H. P. Blavatskyn oppilaita, jotka lujasti luottivat häneen ja varmasti uskoivat, että hänellä oli yliaistisia kykyjä ja että ylipäänsä ihmisessä on salaisia voimia. Kun madame Blavatsky kuoli, niin maailma arveli, että myös teosofinen liike pian loppuisi. Mutta kuinka kävi? Maailma sai päin vastoin nähdä, että teosofinen liike yhä vain kasvamistaan kasvoi ja sai aivankuin uutta vauhtia, kuta

vanhemmaksi se tuli. Tänä päivänä tiedämme, että se liike on levinnyt joka maahan ja saanut kannattajia suurempia määriä suorastaan Teosofisen Seuran ulkopuolella, kuin mitä me nyt osaamme laskeakaan.

Mistä tämä johtuu? Se johtuu siitä, että Madame Blavatskyn oppilaat yhtenä miehenä nousivat sanomaan: »Se, mitä Madame Blavatsky on opettanut, on totta; me olemme saaneet kokea, että se on totta. Madame Blavatsky opetti, että mestareita on olemassa; nyt me opetamme samaa, sillä me olemme tavanneet niitä mestareita, me tiedämme, että heitä on olemassa!» Jos maailma tänä päivänä tahtoo nimittää Madame Blavatskya petkuttajaksi, koska hän muka keksi mestarit, niin silloin maailman samalla täytyy lukea petkuttajien joukkoon myös kaikki ne opetuslapset, kaikki ne H. P. B:n oppilaat, jotka todistivat samaa. Ja niitä on – voimme sanoa – jo joka maassa, ja niiden kaikkien elämäntyöstä ja elämästä voi nähdä, kuinka vahvasti ja lujasti he itse uskovat siihen, mitä opettavat. Siis tämän kolmannenkin kohdan suhteen meidän täytyy kysyä: eikö Madame Blavatskyn elämän työ ollut merkillinen tässäkin suhteessa?

Kun otamme lukuun nämä kolme ydinkohtaa ja ydinoppia teosofisessa liikkeessä, nimittäin siveellisen suvaitsevuuden, älyllisen suvaitsevuuden ja uskon ihmisen kehitykseen sekä täydellisten ihmisten olemassaoloon, niin itse asiassa ennakkoluuloisimman vastustajan täytyy myöntää, että eiväthän nuo opit ole niin perin järjettömiä, niin perin tyhjänpäiväisiä ja niin perin haaveellisia. Niillä voi olla suurikin historiallinen merkitys.